

iva tajovská

pastýřka snů

příběh první české letkyně

maraton

m

pastýřka snů

iva tajovská

pastýřka snů

příběh první české letkyně

Praha 2024

maraton

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.



**MINISTERSTVO
KULTURY**

© Iva Tajovská, 2024

© Maraton, 2024

ISBN 978-80-88411-33-8

PROSTÉ

*Obdivujeme spoustu předmětů a podnětů
největší obdiv však náleží věcem prostým
kadeřavým mrakům kamenům u rozcestí
činům z nichž stoupá dým*

František Uher

Prolog

Životní příběh Boženy Laglerové, první české pilotky a zároveň třinácté ženy na světě, která neodolala vábení výšek a získala mezinárodní letecký průkaz, není veřejnosti příliš znám. Dovolila jsem si nahlédnout do jejího života plného dobrodružství, nebezpečí, nástrah, odhodlání, úspěchů, ale i pádů, a to nejen ze skutečných výšek, ale i z pomíjivých výšin slávy.

Vyprávění o této průkopnici aviatiky i o mužích, s nimiž sdílela stejné nadšení i posedlost pro létání a touhu po posouvání lidských možností, se opírá o podklady badatelů a nadšenců zabývajících se počátky létání na půdě Českého království. S vědomím, že plně vystihnout skutečnost nelze, jsem vyplnila skuliny mezi známými fakty i dochovanými vzpomínkami a nechala se vést náznaky mezi řádky. Příběh této komplikované, statečné a obdivuhodné ženy jsem doplnila tím, co mi fantazie napověděla. To mi umožnilo nahlédnout i do jejího soukromí a prožívání nejednoznačných vztahů k mužům, k matce, k širší rodině, přátelům a soupeřníkům.

I. ČÁST

Podzimní chlad vlhké dlažby zalézal pod vlněnou sukni. Na okamžik ji zamrzelo, že odmítla možnost odvozu na letiště automobilem. Tušila, že švagrova nabídka je spíše zdvořilostní, místo v jeho vozu bylo už přislíbeno sestře, matce a redaktorovi časopisu Sport a hry. Další zdržení kvůli ní by pro něj bylo přítěží. Čekal ho náročný den; funkce ředitele letů byla pro Václava Felixe, profesora Českého vysokého učení technického a předsedy Českého aviatického družstva, otázkou cti. Bylo jí jasné, že ho dnes čeká jak řada nezáviděníhodných společenských a organizačních povinností, tak i obavy z nepředvídatelných okolností, které doprovázejí každou velkou veřejnou produkci závisující na počasí, spolehlivosti techniky a štěstí. Během takových akcí švagr bývá nervózní, i když se to snaží zamaskovat bohorovností.

Božena Laglerová přidala do kroku. Původně chtěla jet zvláštním vlakem vypraveným do Vysočan, ale na poslední chvíli si to rozmyslela a zamířila k zastávce, kterou měla blíž. Z dálky zahlédla odjíždějící tramvaj a několik přešlapujících lidí, kteří se do ní už nevtěsnali. Přitom v novinách slibovali, že na první říjnovou neděli bude hromadná doprava do Vysočan a Libně výrazně posílena.

Zpomalila a zamyslela se, zda by přece jen neměla využít zvláštního vlaku, představa přeplněné, vydýchané

tramvaje ji odrazovala. Vedle ní se mihla barevná postava. Nevěnovala jí pozornost, ten den bylo na ulici příliš rušno na to, aby se snažila nepřehlédnout někoho známého, s kým se sluší prohodit pár zdvořilostních frází nebo koho by měla alespoň pozdravit.

Snědá ruka, která náhle sevřela její paži, ji donutila zastavit se. Jen okamžik se vydržela dívat do hubené tváře ženy s naléhavým pohledem. Pokusila se vytrhnout.

Vzduch rozřízl chraptivý hlas. „Nespěchají, slečinko.“

Božena si oprášila místo na rukávu, do kterého se vpíjel kostnatý stisk, ale než se jí podařilo pokračovat v cestě, žena ji hbitě uchopila za obě ruce a obrátila je dlaněmi vzhůru. Drzost té ženské, divný odér a zvláštní síla, která se nehodila ke starému, vyzáblému tělu, ji zaskočily natolik, že se nedokázala včas ze sevření vyprostit.

„Řeknu, co slečinku čeká.“

„O nic jsem vás nežádala! Nechci to vědět,“ vyjekla a pokusila se vyškubnout. Ženská v chatrných hadrech se jen ušklíbla, přimhouřila oči a přiblížila si Boženiny dlaně k obličeji tak blízko, až mladá žena ucítla její horký dech. Nechápala, že se nedokáže ubránit tomu podivnému stvoření, přece nepatří mezi křehké dívky. Nevěděla, zda ji dlaně pálí víc z nechtěného doteku nebo z neschopnosti odehnat od sebe tu osobu. Náhle se jí vybavila zmínka matky u společného oběda, při kterém se rozpovídala o tom, že se po Vršovicích pohybuje divná ženská, která obtěžuje zejména mladé ženy a věští jim budoucnost, aby z nich vytáhla peníze, nebo dokonce i šperky. Místní na

ni už kolikrát volali četníka, ale po čase se znovu objevila na jiném místě.

„Pochybuju, že je někdo tak hloupý a dá se,“ skočila matce do řeči. Nechtělo se jí poslouchat řeči sloužící k udržování povinné konverzace u jídla.

Teď aby byla matce za to povídání vděčná. Obejde se i bez četníka a té odpudivé ženy se zbaví rychle a chytře. „Pusťte mě, dám vám peníze i bez věštění, velmi spěchám,“ řekla možná až příliš nahlas s pohledem na tramvaj, která se objevila na konci ulice. Rozhodně nestála o to, aby ji někdo ze známých viděl v této společnosti.

Místo toho, aby sevření povolilo, rozeznělo se přerývané mumlání. Po chvíli se z nesrozumitelných zvuků začala tu a tam odlupovat trhaná slova, která byla čím dál srozumitelnější a postupně do sebe zapadala. Nestála o ně.

„... hodně domů, vysokých domů... Moc vody, moc slunce. Ptáci. Hodně ptáků. Bolest. Stesk.“

„To stačí, nesmyslům nevěřím, zdržujete mě.“ Znovu se pokusila vyprostit, ale stisk zesílil. „Jestli mě okamžitě nepustíte, zavolám četníky,“ začala vyhrožovat. Drbanka jen odfrkla a zkoumavě se zahleděla do obličeje své oběti. „Nemáš štěstí v lásce, děvče,“ řekla a Božena se nemohla ubránit dojmu, že se té ženské do jinak nepříjemného hlasu vetřel soucit. Sevřela rty a snažila se udržet nicneříkající výraz; když už se jí nedařilo té baby zbavit, nebude jí pomáhat, na tenhle trik nenaletí. Takovou vědmu, jako je tato, by taky mohla dělat, stačí se podívat, zda má mladá žena zasnubní nebo snubní prsten.

Scvrklý ukazováček se žlutým nehtem začal obkreslovat čáry na dlani. Jednu ruku měla volnou, teď by už stačilo vytrhnout se, ženskou odstrčit a rozeběhnout se k tramvaji. Neudělala to, nevěděla, jestli její vůli ovládla víc ta podivná osoba, nebo zvědavost.

„Čáru srdce máte dlouhou a na konci rozdvojenou, ale čára života je přeškrtnaná, to není dobrý. Tady, pod ukazováčkem, vidí slečinka ty kruhy?“

Božena se podívala na svou dlaň a přistihla se, že se už nevzpírá a proti své vůli tu neodbytnou bábu poslouchá.

„Ó, tady musí být slečinka opatrná!“ vykřikla žena a pokračovala hlubším, chraplavým hlasem. „To jsou špatný lidi.“

„Děkuju za varování, teď tedy všechno vím, i to, co jsem nechtěla. Už mě nezdržujte,“ vrátila se Božena k původní taktice.

Sevření nepovolilo „Ještě jsem neskončila. Čáry nikdy nelžou, to sám Pánbůh je člověku nakreslí na dlaně, než ho pošle na zem.“

„Lžou. Karty, čáry a lidi jako vy,“ vyhrkla Božena podrážděně.

„Slečinka se bojí znát svůj osud!“ Baba konečně povolila stisk a pohrdavě si odfrkla.

Božena si štítivě otřela ruce o boky.

„Neskončila jsem.“ Ženská zase změnila hlas do snesitelnější tóniny, jako by v ní byly dvě osoby.

Boženu napadlo, že jí na závěr řekne něco příznivého, nejspíš jaká na ni nakonec po překonání všech překážek

čeká dobrá partie v podobě zajištěného a pohledného muže. Tyhle „znalkyně cizích osudů“ bývají natolik mazané, aby věděly, co chtějí dívky slyšet, pak zaplatí ochotněji.

„Slečinka je rozmazlená a lehkomyšlná, honí moc zajíců najednou. Chvilí bude mít peníze, a pak zase ne. Chvilí o ní budou všichni mluvit, a pak zase ne.“ Stisk náhle polevil. „Tak, víc už neřeknu. Teď mi slečinka dá pět korun, jinak ji postihne velký neštěstí.“

K zastávce se blížila další tramvaj. „Nevěřím vám ani slovo.“ Božena spěšně zaplatila výkupné a zlobila se sama na sebe, že se nechala vydírat.

Stařena si prohlédla minci a zastrčila ji do záhybu ošuntělé sukně. Zachytila dívčin rukáv. „Pozor na zubatou, pořád se bude kolem slečinky motat,“ řekla skoro mateřsky a ten tón Boženu zmátl.

Bez pozdravu spěšně odcházela. Místo úlevy, že tu ženu konečně setřásla, cítila znechucení. Ta drbanka ji za pár vyžebnaných korun zatížila žvásty, které se hodí ke každému. Život je přece křehký a zubatá krouží kolem každého od kolébky.

„Z jedné strany je do slečinky zavěšená smůla a z druhé štěstěna. Pořád se budou přetahovat. Bude to bolet, hodně bolet. Ale slečinka má u sebe anděla strážného a k němu se přidá ještě jeden, silný a mocný,“ dolehl k ní skřehotavý hlas.

Neotočila se a zrychlila, aby se přidala k hloučku na zastávce. Tolik se na dnešní den těšila, nehodlala si ho

zkazit. Vlastně jí přestalo vadit, že té podvodnici nakonec dala pět korun. Ne z pověřčivosti, ale z lítosti při pohledu na vyzáblou, scvrklou bytost, která si na živobytí musí vydělávat lhaním a obtěžováním kolemjdoucích. Kdo ví, kde a jak žije a kolik krků musí nasytit? Vypadala jako stařena, přitom neměla jediný šedivý vlas a její oči byly ještě mladé, jen unavené a ustarané.

S proudícím davem dorazila na letiště, kde se stala jedním z desetitisíců natěšených diváků. Podařilo se jí vyhledat Václava Felixe. Uvedl ji na místo vedle sestry Kamily a matky, pak pospíchal za svými povinnostmi. Božena ale chtěla být víc než jen anonymní divák. Poohlížela se po redaktorovi deníku Čas, kterému, jak ženskou intuicí vycítila, už při předcházející podobné produkci padla do oka. V tisku se pak objevila krátká zmínka o tom, že ji stejně jako vážený pan profesor Felix považuje za adeptku na první českou aviatičku a rozhodně bude pečlivě sledovat její odvážnou cestu k českému prvenství mezi ženami.

Blížila se čtvrtá hodina. Počasí bylo pro aviatické odpoledne téměř ideální, bez větru a mlhy, snad jen ostré slunce vrhající dlouhé stíny nebylo vzduchoplavcům ani divákům příznivě nakloněno.

Božena mohla oči nechat na Wrightově dvouplošníku slavného Josefa Sablatniga i elegantním jednoplošníku Blériot opěvovaného inženýra Jana Kašpara. Tolik si přála vyklouznout z protekčnických, pohodlných míst umožňujících

dobrý výhled a přiblížit se k hangárům, kde oba aviatíci obklopeni mechaniky a pomocníky připravovali své stroje ke vzletu, sledovat je při práci, vdechovat vůni oleje a benzínu, poslouchat zvuk motoru...

Zavlála bílá vlajka a v obecenstvu to zašumělo. Zpozorněla stejně jako tisíce lidí, kteří se přetahovali o místa s nejlepším rozhledem. Petarda z hmoždíře ohlásila první let. Pomocníci roztočili vrtuli, Kašpar zamával publiku a rozjel se. Božena nemohla odlepit oči od Blériota, jehož kola zanechávala sotva znatelnou stopu na uválcovaném poli. Po chvíli se zvedl do vzduchu, stoupal a vzdaloval se tak vysoko, až připomínal stříbřitou vážku. Než přistál, připadalo jí, že se vznáší snad celou věčnost, přitom to nemohlo být víc než několik minut.

Znovu se zatřepotala vlajka a obecenstvo zpozornělo. Vzlet inženýra Sablatniga nebyl pozvolným stoupáním, vznesl se dřív, než se diváci nadáli, vypadalo to, jako by se netrpělivý dvouplošník nemohl dočkat, až se odlepí od země.

Než se začalo stmívat, vzlétli oba aviatikové současně. Boženě se tajil dech při pohledu na brumlající stroje, které se mýjely a zase mizely v dálce, na zázrak, který po balonech a vzducholodích uzmul ptákům kus jejich donedávna nedotknutelného prostoru. Směs závesti, obdivu a touhy rozpustila poslední pochyby a zábrany, aby je přetavila do odhodlání. Nechala se strhnout k výkřikům a potlesku, když oba stroje přistály téměř současně. Rozjásaní diváci odstranili bariéry dělící je od vyhrazené plochy, aby se vrhli na hrdiny pocákané olejem, očividně spokojené

s úspěchem letecké produkce. Ženy si v úprku přidržovaly klobouky, děti je předbíhaly a četníci zaháněli muže se zapálenými doutníky. Božena se držela stranou, nechtěla se stát součástí hlučného davu, před kterým aviatici couvali k hangárům. Neměla to zapotřebí, byla přece pozvaná do Koryntovy restaurace na večerní oslavu úspěšného leteckého odpoledne. Lepší příležitost k tomu, aby si promluvila s těmi, které bude následovat, si nemohla přát.

Matka jí uhladila vlasy a přemístila brož blíž ke krku. Nikdy ji při loučení nepolíbila, důvěrnosti do jejich rodiny nepatřily, ale pokaždé ji uchopila za ramena, napnula paže a s přísným úsměvem se na ni podívala.

„Pamatuj na svoje vychování.“

Toto připomenutí vyslovované pokaždé stejným tónem a intonací Božena chápala jako obvyklou nezbytnost doprovázející každý její odchod z domu do společnosti v případě, kdy matka zůstávala doma.

„Kamila a profesor na mě dají pozor,“ pokusila se veselým tónem zabránit dalším radám. Nechápala, jak matka mohla přečkat měsíce, které bez jejího dozoru trávila v Paříži, aby se zdokonalila ve zpěvu. Kdyby tak věděla, jak odlišné jsou představy o dobrém vychování v metropoli nad Seinou, kde se scházejí kumštýři z celého světa!

Otočila se před zrcadlem. „Sluší mi to?“

„Poskakuješ jako kůzle. Co myslíš, že bych ti mohla odpovědět? Víc skromnosti by ti nezaškodilo.“

„Skromnost je možná ctnost, ale člověk toho s ní mnoho nedokáže.“

„Ještě tě to nepřešlo? Kdy už se konečně, děvče moje, najdeš?“ povzdechla si matka rezignovaně.

„Vím, co dělám a co chci.“

„No právě. Taková pošetilost!“

„Prosím, nezačínejte zase. Moc mi na tomhle večírku záleží, nekazte mi ho.“

„Tam pořádnou známost nenajdeš. Jen samý fanfaróny a dobrodruhy, kterým nezáleží na životě. Blázny jako ty.“

„Mezi ty dobrodruhy se potřebuju dostat jen proto, aby mi pomohli.“

„Nemysli si, že když už jsi plnoletá, tak máš dost rozumu. Podívej se na svoje sestry. Všechny jsou dobře zabezpečené. Přivedly do rodiny finančního radu, doktora, profesora... Ty o vedení domácnosti nevíš dočista nic, když pleteš, zamotáš se do přadýnek, ani ty poslední šaty jsi nedokázala sama došít. Zato o aerodynamice víš všechno.“

A je to tu zase. Božena měla co dělat, aby se nezasmála. „Aerodynamice. A ne všechno, jen to, co jsem se někde dočetla nebo co mi vysvětlil Václav.“

„Taky že se na toho svého povedeného zefáčka pěkně hněvám. Co tě má co tahat po světě na všelijaké letecké výstavy?“

„Však jste si libovala, že se procvičím v němčině a francouzštině. A co se týče profesora, toho jste si přece pochvalovala, jaká to je pro Kamilu a celou naši rodinu partie.“

„Taky že je. Jen kdyby ti nemotal hlavu. Kdo to kdy viděl, aby se mladá dívka pletla do toho, co ženám nepřísluší!“

Božena byla alergická na stále se opakující matčiny řeči a výtky. Pokusila se ji odzbrojit. „Když jsme slavili příchod dvacátého století, tak jste říkala, že přichází období pokroku a převratných technických a vědeckých změn, které se nedají zastavit a které posunou lidstvo kupředu, aby ho učinily lepším. Pamatujete?“

„Jak si mám pamatovat, co jsem říkala před deseti roky? Ale ne, tohle jsem neříkala. Jedině kdybych vypila moc šampaňského.“

Božena se radovala pokaždé, když se jí podařilo matku vyvést z její upjatosti. Věděla, že uvnitř je vřelejší, než dávala najevo, a její poučování a rady slouží jen k zamaskování obav. Objala matku, která nahlas polkla. „Vážím si toho, co jste pro mě udělala, uvědomuju si, jak muselo být těžké po smrti tatínka vychovat tolik dětí a postarat se, abychom nepocítili nouzi. Jsem pyšná, jaká jste velkorysá a moderní.“

Napětí v matčině těle povolilo. Aby nedala najevo své dojetí, pokusila se o vyčítavý tón. „Jen si nemysli, že si mě hezkými slovy omotáš kolem prstu.“

„To bylo upřímné, i když možná trochu neobratné ocenění za to, že jste mě vždycky ve všem podporovala.“

„A právě to byla chyba. Chtěla jsi zpívat, souhlasila jsem já i tvůj poručník. Neměli jsme nic proti tvému studiu na konzervatoři, a dokonce jsme ti umožnili i tu Francii, aby ses zdokonalila. Pak sis vzpomněla, že se

budeš věnovat výtvarnému umění. Říkala jsem si, že máš uměleckého ducha a hledáš se, tak ani v tom jsem ti nebránila. Jenomže i to tě přešlo. U ničeho nevydržíš, děvče moje. Takže mi nezbývá než doufat, že tě co nevidět přejde i tento rozmar.“

„To není rozmar, ale moderní sport.“

„Neodmlouvej.“

„Vím, že to se mnou není lehké. Ještě že mám tak trpělivou matku.“ Boženina veselá povaha a smích byly nakažlivé a odzbrojující.

„No, no, no, nemáš vyhráno,“ prohodila matka smířlivě, ale neodpustila si: „Víš přece, co se říká? Kdyby pánbůh chtěl, aby lidé létali, tak jim dal křídla.“

„To jsem už slyšela nejmíň stokrát. Ale dal jim mozek, šikovné ruce a touhu objevovat, překonávat překážky a posouvat se dál. Pokrok se nedá zastavit.“

„To nemáš ze své hlavy.“

„Dobrá, přiznávám, že ne. Jsou to vaše slova.“ Tentokrát se zasmály obě.

Božena se zatočila před zrcadlem. „V pořádku? Můžu jít?“

Matka ji dloubla do zad a postrčila ke dveřím. „Tak běž už.“ Přistoupila k oknu. Dceru sledovala po celou dobu, než odbočila do vedlejší ulice a ztratila se z dohledu. Myslela na to, že až se vrátí, bude jí muset vyplísnit za příliš dlouhý krok a rozevláté ruce. A hlavně jí musí říct, jak krajně nevhodné je upravovat si klobouk na veřejnosti před výkladní skříní.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Pastýřka snů.

Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.